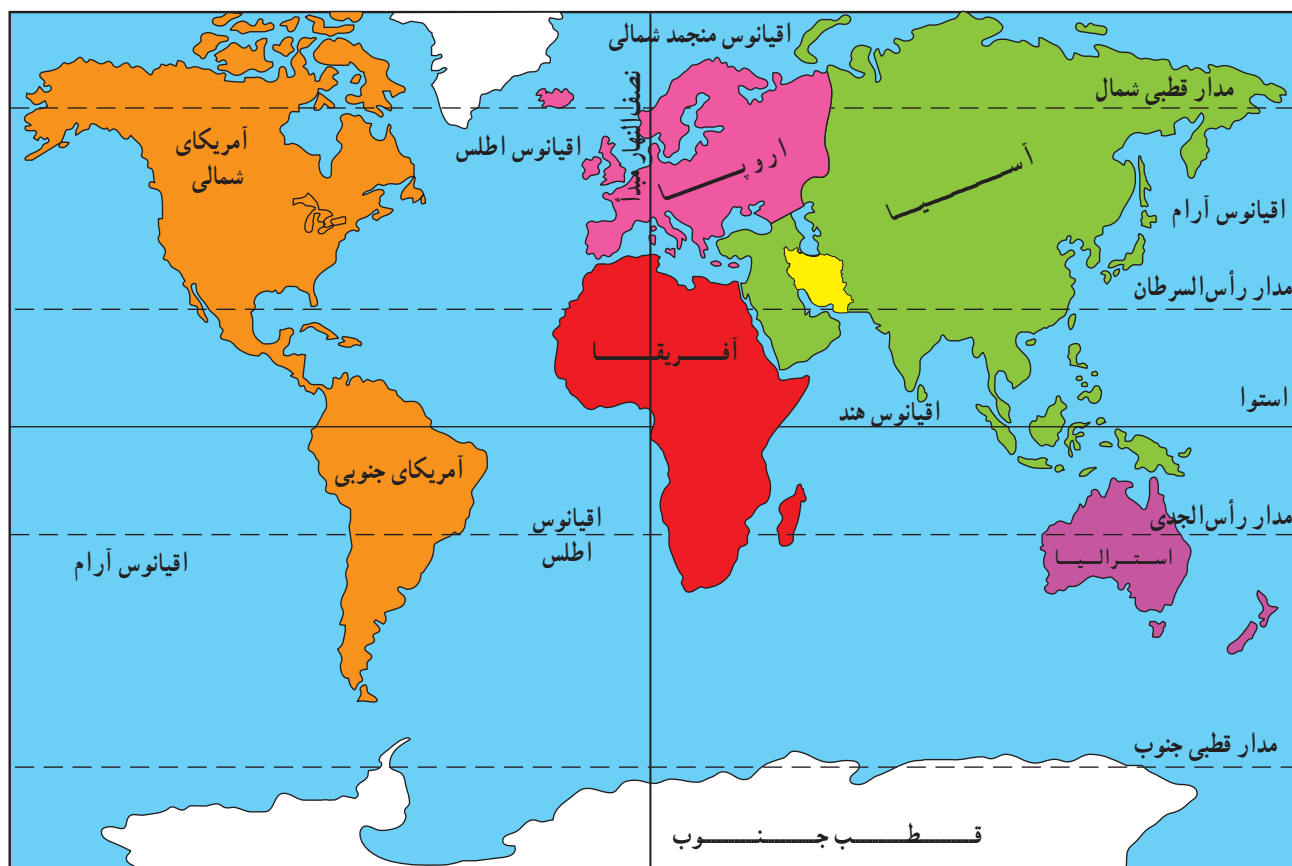

درس اول

آیا می دانید ایران در کجا واقع شده است؟

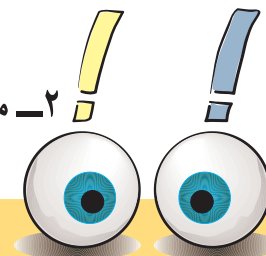
شکل ۱ - نقشه‌ی موقعیت ایران در جهان

به نقشه‌ی بالا دقت کنید. ایران در کدام یک از قاره‌های جهان قرار دارد؟
 از ۷۰ میلیون نفر جمعیت دارد. ایران یکی از کشورهای نسبتاً وسیع جهان است. این کشور از کشورهای پرجمعیت جنوب غربی کشور ما ایران ۱,۶۴۸,۱۹۵ کیلومتر مربع وسعت و بیش آسیاست.

۱- با توجه به شکل ۱، پاسخ صحیح را به وسیله خط به هر عبارت - در سمت چپ - وصل کنید.

هند	خطی فرضی که زمین را به دو نیم کره شمالی و جنوبی تقسیم می کند.
نیم کره شرقی	نزدیک ترین اقیانوس به کشور ایران است.
استوا	ایران با توجه به خط استوا در کدام نیم کره قرار دارد.
نیم کره شمالی	ایران با توجه به نصف النهار مبدأ در کدام نیم کره قرار دارد.
آمریکا	نام قاره ای که کشور ایران در آن واقع شده است.
نصف النهار مبدأ	نام قاره ای که از قطب شمال تا نزدیک قطب جنوب کشیده شده است.
آسیا	کدام اقیانوس بین قاره های آسیا و آمریکا قرار دارد.
آرام	خطی فرضی که زمین را به دو نیم کره شرقی و غربی تقسیم می کند.

۲- مقایسه کنید.

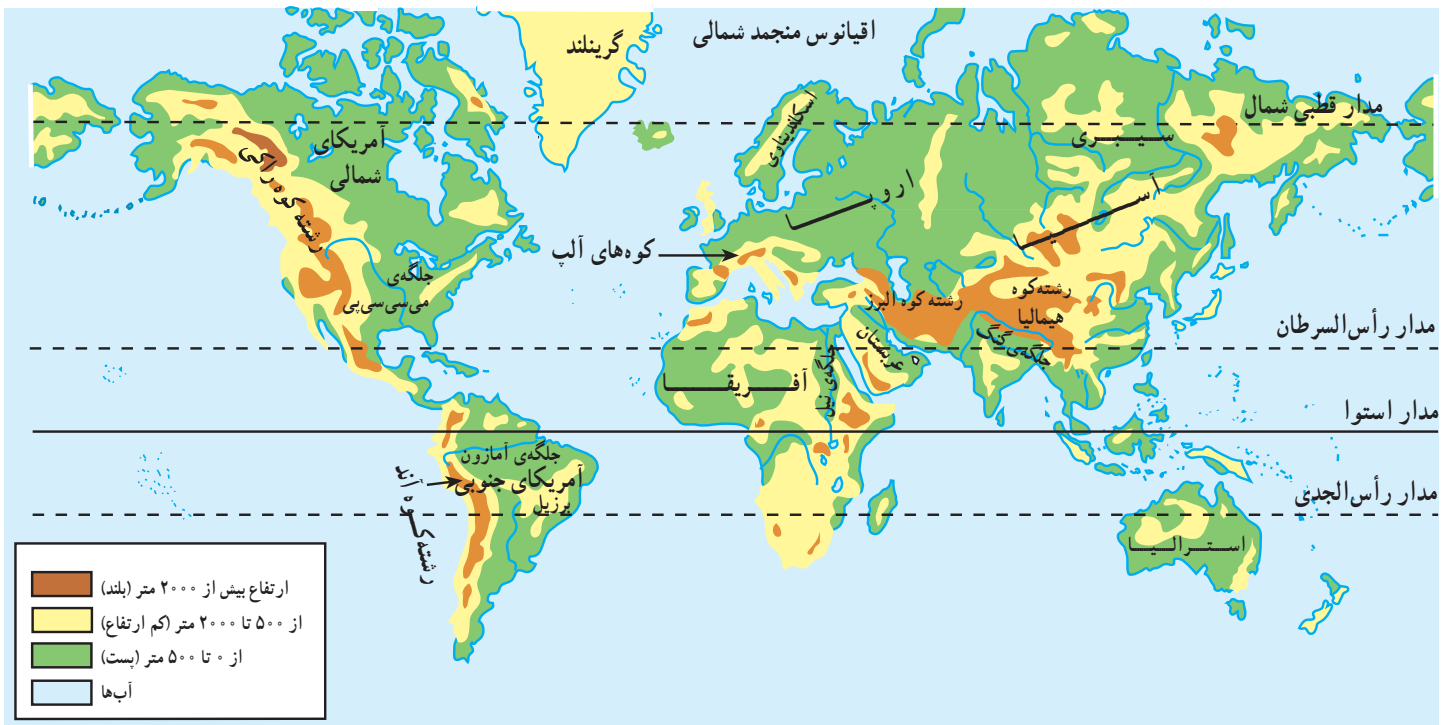

با استفاده از یک نقشه ی جهان نما یا کره ی جغرافیایی، پنج کشور بزرگ تر و پنج کشور کوچک تر از ایران (از نظر وسعت) را در قاره های مختلف - به دلخواه - انتخاب کنید و نام آن ها را در جدول بنویسید.

کشورهای بزرگ تر از ایران:

کشورهای کوچک تر از ایران:

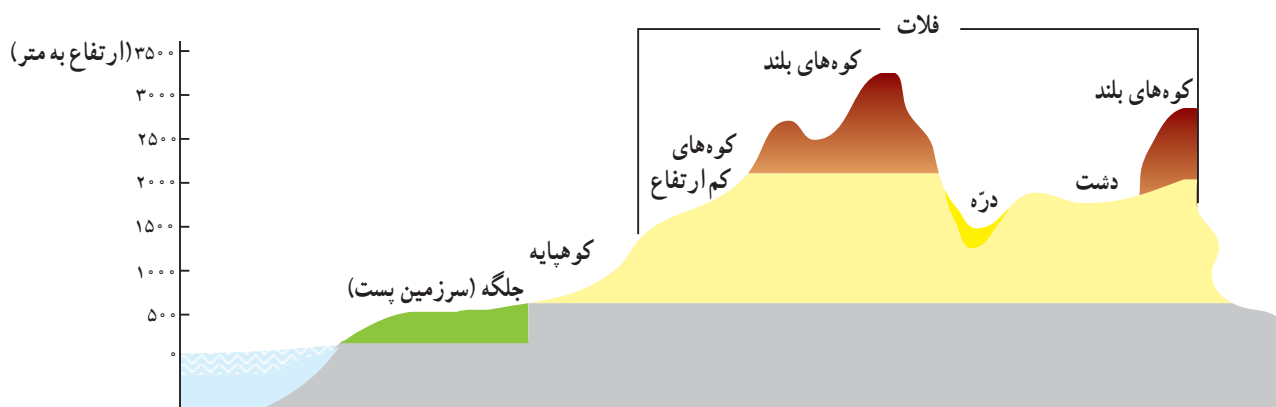
آیا ایران از سرزمین های بلند جهان است؟

شکل ۲ - نقشه‌ی ناهمواری‌های جهان

ارتفاع نقاط مختلف زمین همواره نسبت به سطح اقیانوس‌ها و دریاها اندازه‌گیری می‌شوند. اکنون با مراجعه به شکل ۳، خواهید دانست که پستی‌ها و بلندی‌ها را برحسب ارتفاع‌های مختلف چه می‌نامند.

به نقشه‌ی ناهمواری‌های جهان (شکل ۲) و راهنمای آن توجه کنید. همانطور که می‌بینید، خشکی‌های زمین از نظر پستی و بلندی یکسان نیستند. برخی نقاط بلند و برخی نسبتاً کم ارتفاع یا پست و هموارند.

شکل ۳ - نمایش ارتفاع ناهمواری‌ها نسبت به سطح دریا

شکل ۴- سرزمین بلند - ارتفاعات دنا

شکل ۵- سرزمین کم ارتفاع

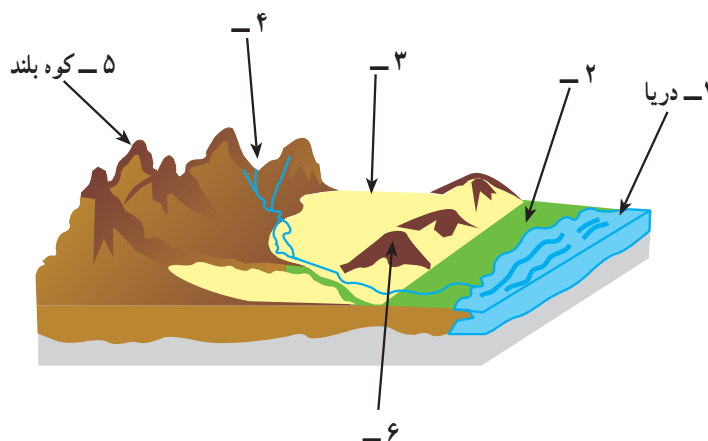

شکل ۶- سرزمین پست - نمایی از یک شالیزار در مازندران

۱- در شکل ۲ دقت کنید و برای هر نوع ناهمواری، نام چند سرزمین را بنویسید.

سرزمین بلند	سرزمین کم ارتفاع	سرزمین پست و هموار
همالیا		

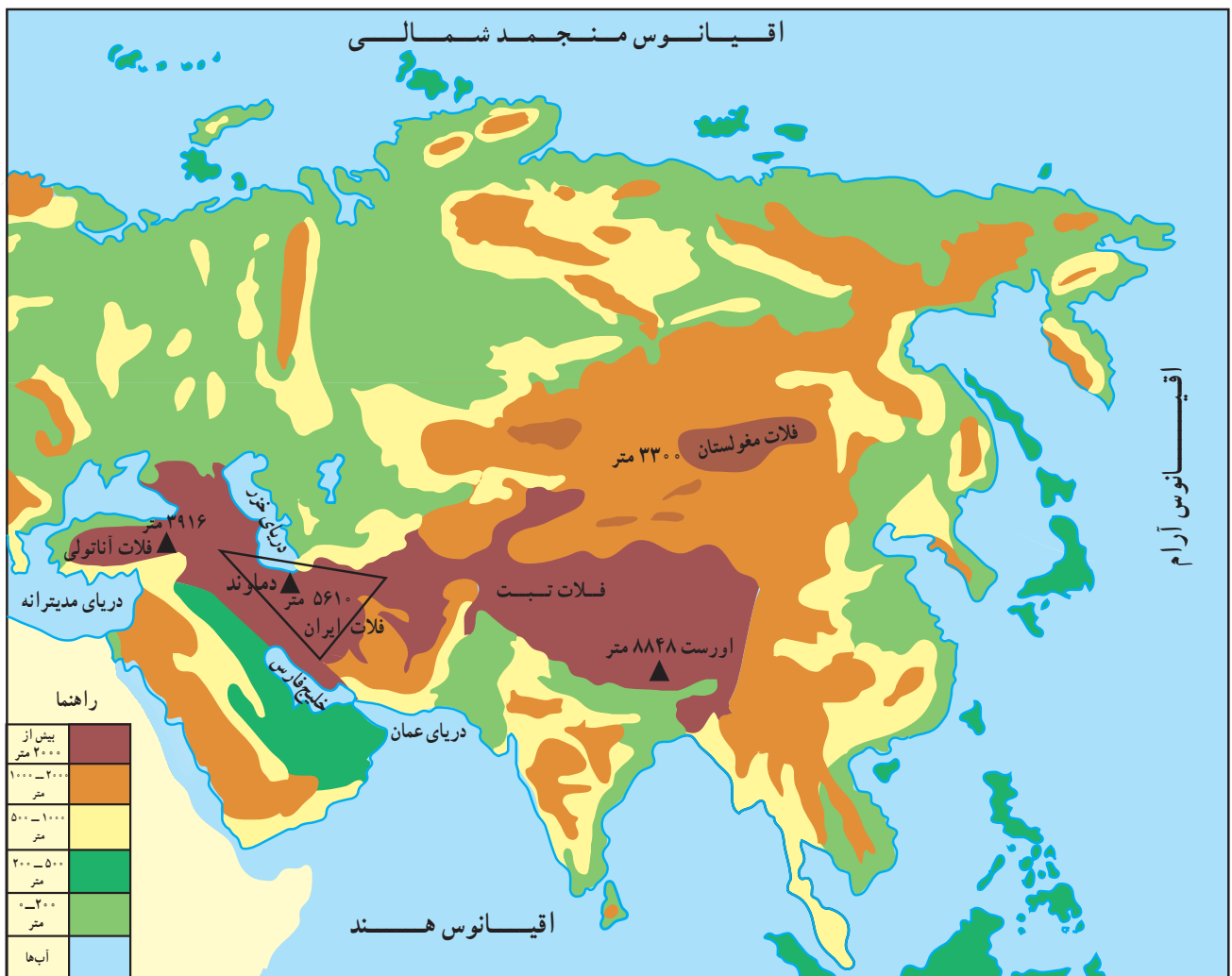
- ۲- بر روی شکل ۲، محلّ ایران را پیدا کنید. آیا ایران از سرزمین‌های پست جهان است یا سرزمین‌های بلند جهان؟
- ۳- شهر یا روستای محلّ زندگی شما از نظر نوع ناهمواری (پستی و بلندی) چگونه سرزمینی است؟ (با کمک معلم)
- ۴- به نظر شما، کدام نوع سرزمین از نظر ناهمواری برای زندگی انسان مناسب‌تر است؟ چرا؟
- ۵- انواع ناهمواری‌ها را در شکل زیر نام‌گذاری کنید.

کشور ما، ایران، از سرزمین‌های بلند جنوب غربی آسیاست.

فلات‌های آسیا کدام‌اند؟

به نقشه‌ی زیر نگاه کنید. چند فلات به دنبال هم کشیده شده‌اند. این فلات‌ها از غرب به شرق عبارت‌اند از فلات آناتولی، ایران، تبت و مغولستان. آیا تاکنون نام اورست را شنیده‌اید؟ این قله بر روی کدام یک از فلات‌های آسیا قرار دارد؟ یکی از

شکل ۷ - نقشه‌ی فلات‌های آسیا

شکل ۸ - قله‌ی اورست در رشته کوه هیمالیا - بلندترین قله‌ی جهان

فلات به سرزمین‌های بلند و وسیع گفته می‌شود که از اطراف به سرزمین‌های کم‌ارتفاع و پست منتهی می‌شوند.

فعالیت

۱- با توجه به شکل ۷، پاسخ مناسب هریک از سؤال‌های زیر را در دایره با علامت \otimes نشان دهید.

مغولستان	تبت	ایران	آناتولی
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐

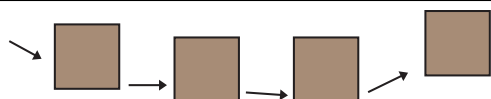
۱- شرقی‌ترین فلات

۲- غربی‌ترین فلات

۳- فلاتی که بین فلات‌های آناتولی و تبت قرار دارد.

۴- بلندترین فلات آسیا

۵- فلاتی که قله‌ی اورست در آن قرار دارد.

۲- نام فلات‌های بلند آسیا را به ترتیب از غرب به شرق بنویسید.

۳- هرگاه هواپیمایی بخواهد از آناتولی به سمت اقیانوس آرام

(کبیر) بر فراز فلات‌ها پرواز کند، باید نسبت به سطح دریاها و

اقیانوس‌ها، بیش‌تر اوج بگیرد یا کم‌تر؟ چرا؟

فلات ایران از فلات‌های بلند آسیاست.

فلات ایران چه ویژگی‌هایی دارد؟

— که در آن، قله‌های بلند نیز دیده می‌شوند — بیش‌تر است. در داخل فلات ایران نیز مناطق وسیع کم ارتفاع و پست، مانند دشت‌ها، وجود دارد؛ همان‌طور که در شکل ۹ می‌بینید، دشت کویر و دشت لوت در ایران و دشت‌هایی در کشورهای افغانستان و پاکستان از آن جمله‌اند. از رشته‌کوه‌های بلند لبه‌ی فلات ایران، رودهایی جاری شده‌اند که معمولاً با گذشت زمان از آبرفت آن‌ها، جلگه‌های آبرفتی حاصلخیزی پدید آمده است.

همان‌طور که در شکل زیر می‌بینید کشور ما بر روی فلات ایران قرار دارد. فلات ایران شبیه یک مثلث است. در امتداد ضلع‌های این مثلث، رشته‌کوه‌های بلندی قرار دارند:

- ۱- رشته‌کوه البرز در امتداد شمال، ۲- رشته‌کوه زاگرس در امتداد شمال غرب به جنوب شرق و ۳- رشته‌کوه سلیمان در مشرق. این رشته‌کوه‌ها لبه‌های فلات ایران را تشکیل می‌دهند. می‌دانیم که ارتفاع همه‌ی نقاط فلات ایران یکسان نیست. ارتفاع لبه‌های فلات

شکل ۹ — نقشه‌ی فلات ایران

جلگه سرزمین پست و همواری است که از آبرفت رودها به وجود آمده است و به دریا یا دریاچه‌ای دائمی منتهی می‌شود.

فعالیت

الف) نقاط سیاه رنگ روی نقشه را به یکدیگر وصل کنید.

- ۱- شکل به دست آمده شبیه به کدام یک از اشکال هندسی است؟
 - ۲- این شکل هندسی، کدام فلات را نشان می‌دهد؟
 - ۳- در داخل محدوده‌ی این شکل هندسی، کدام کشورها قرار می‌گیرند؟ نام آن‌ها را روی نقشه بنویسید.
 - ۴- در امتداد هر ضلع این شکل هندسی، کدام رشته کوه‌ها قرار دارند؟ نام آن‌ها را روی نقشه بنویسید.
 - ۵- رشته کوه لبه‌ی شرقی فلات ایران در کدام کشورها قرار دارد؟
- ب) با دقت در شکل ۹، مشخص کنید که فلات ایران از اطراف به کدام یک از سرزمین‌های پست مشرف است.

جلگه‌ی آمودریا	شمال	جلگه‌ی رودهای دجله و فرات
ناحیه‌ی پست ترکمنستان	مغرب	کناره‌های پست خلیج فارس
کناره‌های پست دریای عمان	شمال شرقی	کناره‌های پست دریای خزر
جلگه‌ی سند و پنجاب	جنوب	جلگه‌ی رود کورا
	شمال غربی	
	مشرق	

- پ) جلگه‌های حاصلخیز فلات ایران چگونه پدید آمده‌اند؟
- ت) وسعت فلات ایران از کشور ایران بیش‌تر است یا کم‌تر؟

منطقه ی خاور میانه چه ویژگی هایی دارد؟

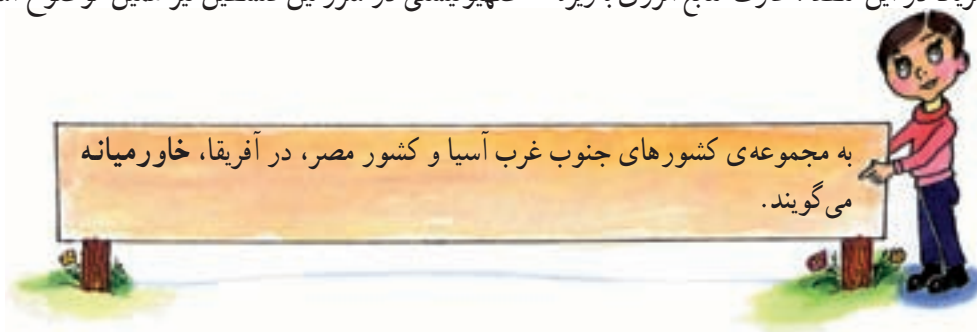
شکل ۱۰ - نقشه ی موقعیت خاور میانه

به شکل ۱۰ توجه کنید. در این نقشه، موقعیت جغرافیایی کشورهای خاور میانه نشان داده شده است. همان‌طور که مشاهده می‌کنید، این منطقه در محل اتصال سه قاره ی آسیا، اروپا و آفریقا واقع است. در منطقه ی خاور میانه، کشورهای کوچک و بزرگی وجود دارند. بیش‌تر این کشورها در جنوب غربی آسیا واقع‌اند. خاور میانه محل پیدایش دین‌های بزرگ الهی است. بیش‌تر ساکنان این کشورها، مسلمان‌اند که در واقع دینشان، آن‌ها را به یکدیگر نزدیک‌تر کرده است. اکثر کشورهای این منطقه به زبان عربی صحبت می‌کنند.

پروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ بر اهمیت این منطقه افزوده است. کشورهای خاور میانه از نظر وسعت و جمعیت با یکدیگر تفاوت بسیاری دارند. در جدول صفحه ی بعد می‌توانید وسعت و جمعیت برخی از کشورهای خاور میانه را با هم مقایسه کنید. در بعضی از کشورهای خاور میانه جمعیت بسیار کمی زندگی می‌کنند ولی رشد جمعیت در این منطقه در حال افزایش سریع است.

دریاهای اطراف خاورمیانه کشورهای این منطقه را به هم متصل می‌کنند. خاورمیانه یکی از مهم‌ترین مناطق تولیدکننده نفت جهان محسوب می‌شود. علت نفوذ کشورهای استعماری غربی به خصوص آمریکا در این منطقه، غارت منابع انرژی به‌ویژه صهیونیستی در سرزمین فلسطین نیز همین موضوع است.

فعالیت

به شکل ۱۰ دقت کنید:

۱- نام چهار دریای خاورمیانه که موجب ارتباط کشورهای منطقه به یکدیگر می‌شوند در جدول زیر بنویسید.

--	--	--	--

۲- خلیج فارس و دریای عمان به وسیله‌ی به یکدیگر وصل می‌شوند. دریاهای سرخ و مدیترانه به وسیله‌ی

 به یکدیگر مربوط می‌شوند.

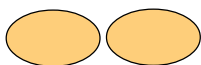
۳- با توجه به شکل ۱۰، اگر یک کشتی نفتکش بخواهد از خلیج فارس به دریای مدیترانه برود از کدام مسیرهای آبی باید عبور کند؟

۴- الف) چهار کشور عمده‌ی تولیدکننده نفت

ب) سه کشور وسیع خاورمیانه

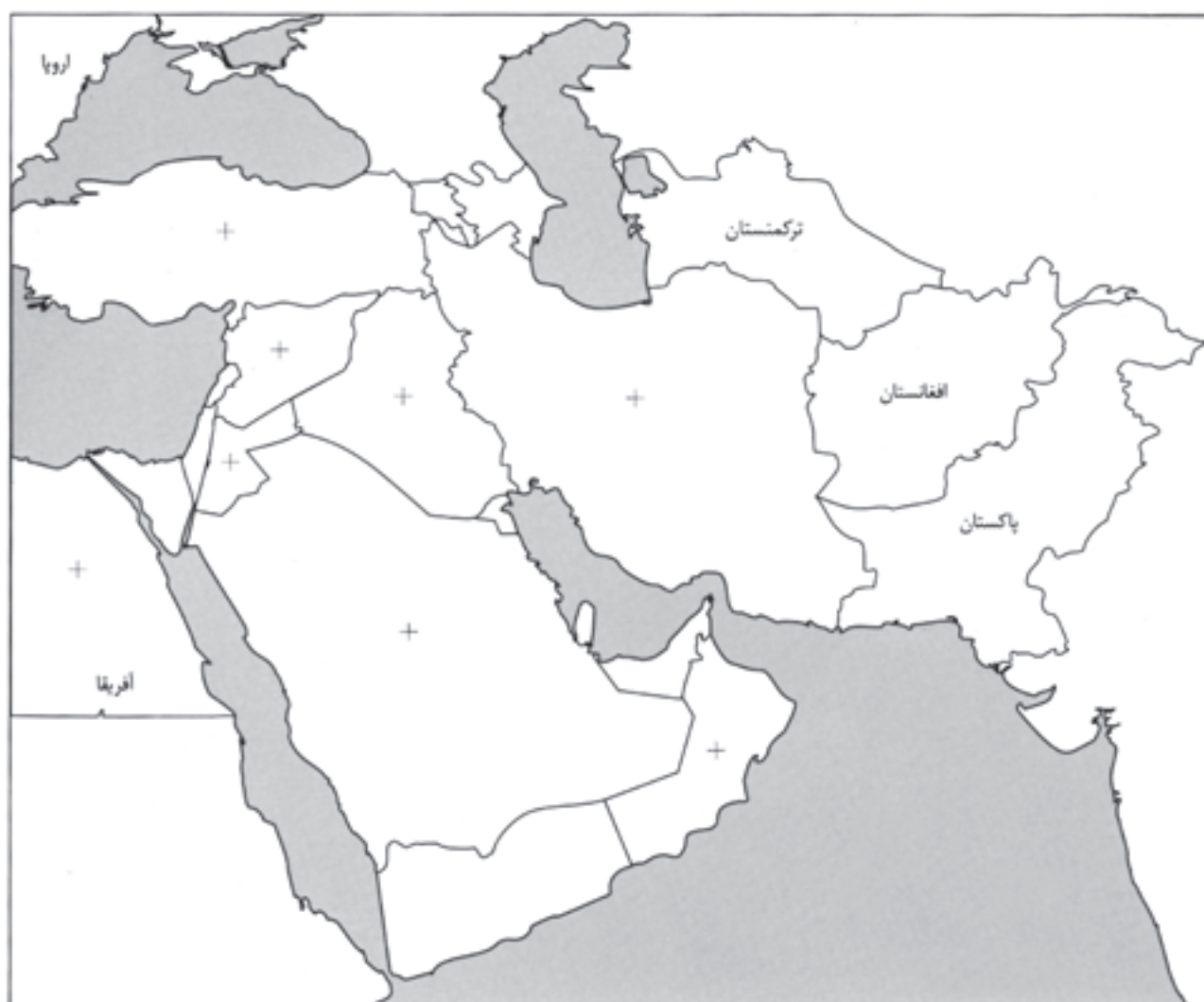
پ) دو کشور خاورمیانه که به زبان عربی صحبت نمی‌کنند

ت) یک کشور آفریقایی که جزء خاورمیانه است

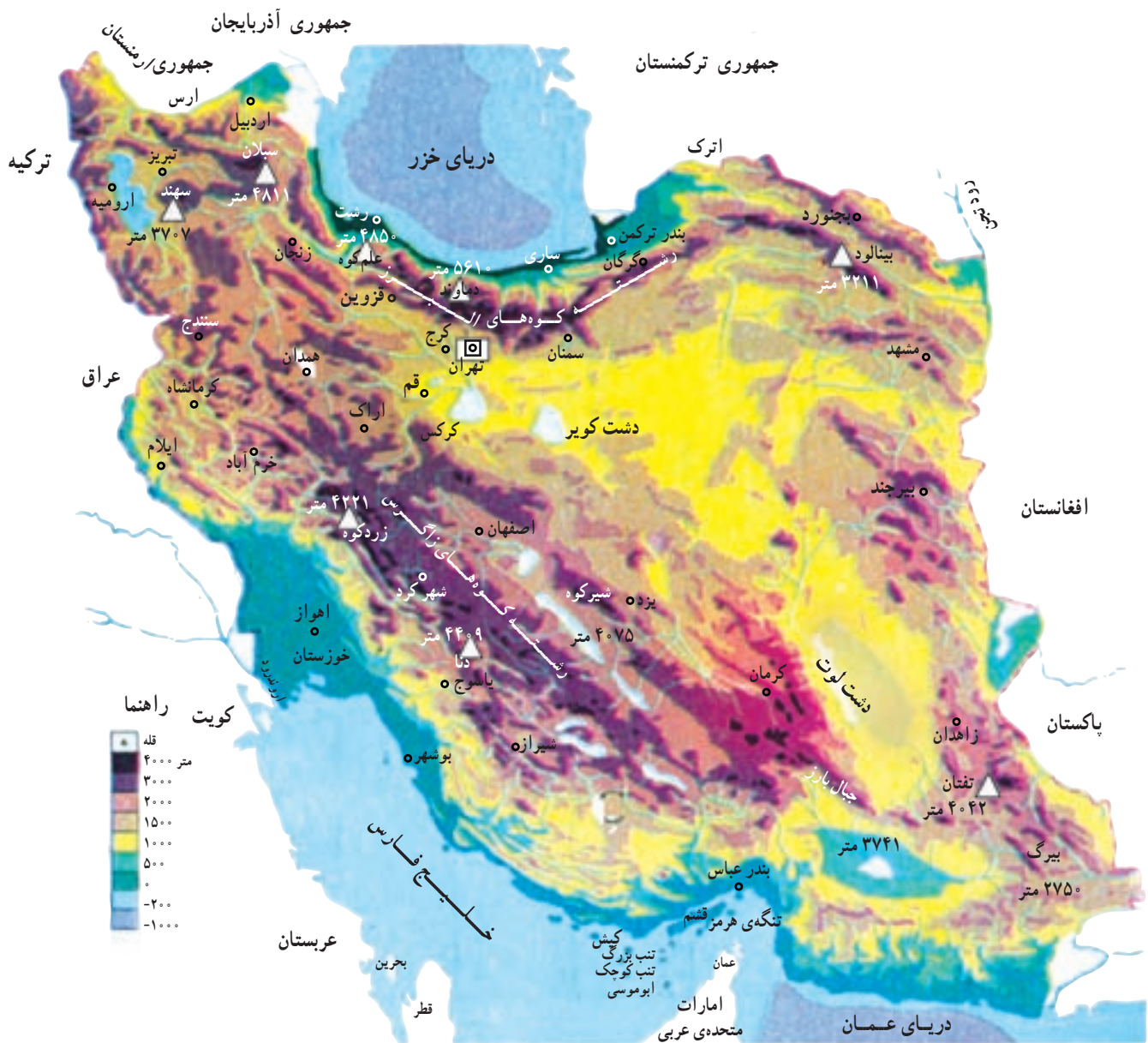
۵- چه عواملی موجب می‌شود که ساکنان کشورهای خاورمیانه به هم نزدیک‌تر شوند؟ آن‌ها را نام ببرید.

– به کمک نقشه‌ی شماره‌ی ۱۰، اطلاعات خواسته شده را روی نقشه‌ی زیر کامل کنید.

- ۱– نام دریاها
- ۲– نام کشورهای که در نقشه با علامت + نشان داده شده‌اند.
- ۳– مشخص کردن کشورهای بزرگ تولیدکننده نفت با کمک علامت
- ۴– محل تنگه‌ی هرمز و کانال سوئز
- ۵– مشخص کردن جزایر ایرانی قشم، کیش، تنب بزرگ، تنب کوچک و ابوموسی
- ۶– نقشه را با سلیقه‌ی خود رنگ‌آمیزی کنید.

ناهمواری های ایران چگونه است؟

شکل ۱۱ - نقشه‌ی ناهمواری‌های ایران

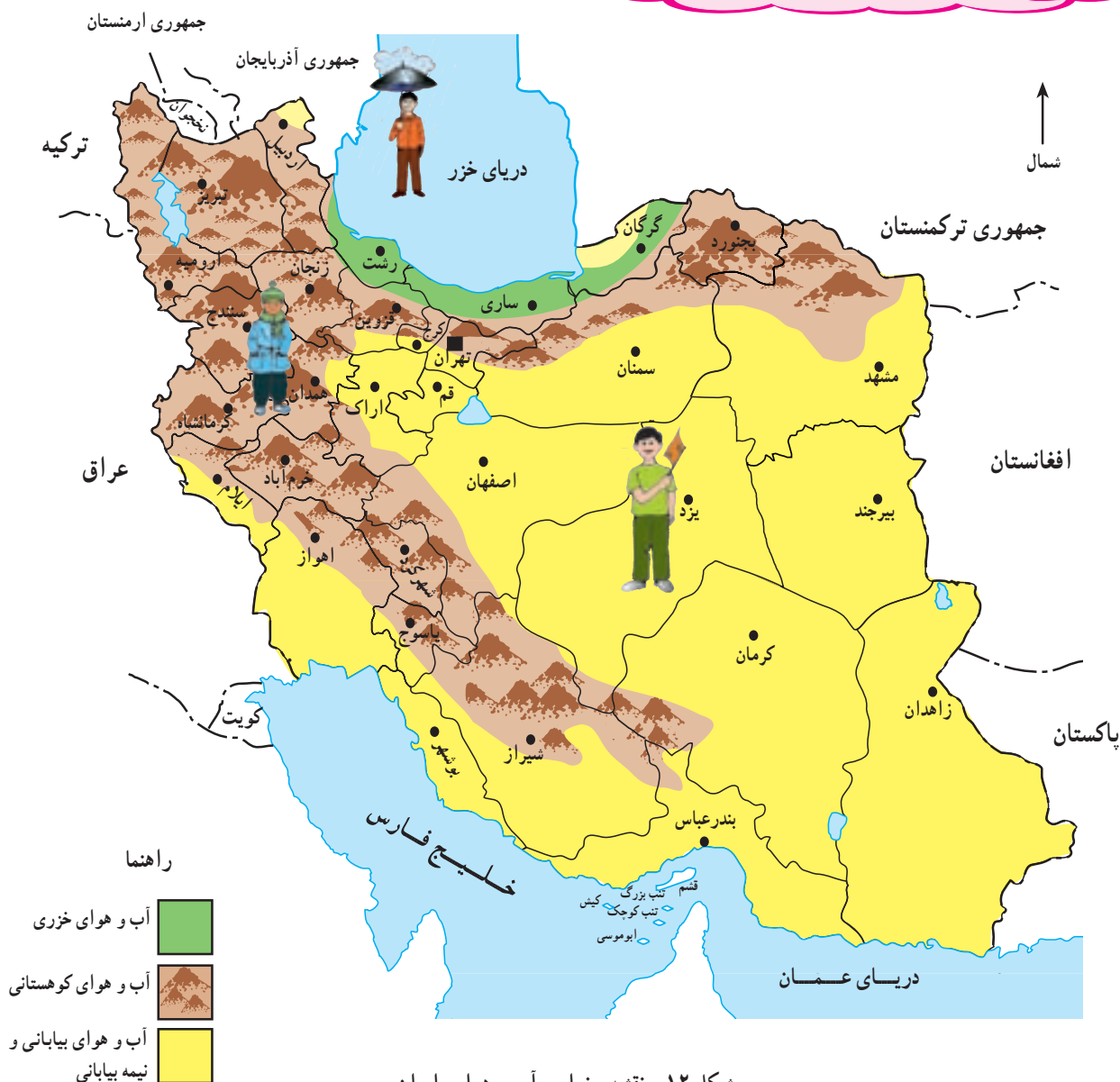
شکل ۱۱، ناهمواری‌ها، پستی و بلندی‌های ایران را نشان می‌دهد. در این نقشه رشته‌کوه‌ها، دره‌های میان کوه‌ها، مناطق پست داخل کشور، جلگه‌های کناره‌ی دریاها و دریاچه‌های داخلی از یکدیگر تشخیص داده می‌شوند.

– بر روی این نقشه‌ی گنگ، موارد زیر را مشخص کنید.

- ۱- رشته کوه‌های البرز و زاگرس
- ۲- نام قله‌های بلند
- ۳- نام بزرگ‌ترین دریاچه‌ی داخلی ایران
- ۴- نام دشت‌های وسیع داخلی ایران
- ۵- نام رودهای مرزی ایران
- ۶- جلگه‌ای وسیع در جنوب غربی ایران
- ۷- بندر ترکمن و جزیره‌ی کیش را با خطی مستقیم به یکدیگر وصل کنید. کوه‌های بلند ایران بیش‌تر در کدام طرف این خط قرار می‌گیرند؟ بیابان‌ها و سرزمین‌های پست بیش‌تر در کدام طرف واقع می‌شوند؟

در کدام ناحیه‌ی آب و هوایی زندگی می‌کنید؟

شکل ۱۲- نقشه‌ی نواحی آب و هوایی ایران

- ۱- همه‌ی نواحی ایران آب و هوای یکسانی ندارند. نیمه‌بیابانی دارد.
- ۲- ناحیه‌ی کوهستانی ایران (رشته کوه‌های البرز و زاگرس) دارای آب و هوای کوهستانی‌اند.
- ۳- جلگه‌ها و کناره‌های دریای خزر دارای آب و هوای
- ۱- قسمت پهناوری از ایران آب و هوای بیابانی و خُزری‌اند.

— آب و هوای ایران در نواحی مختلف آن، متفاوت است؛ در ایران، سه ناحیه‌ی

آب و هوایی خُزری، کوهستانی، بیابانی و نیمه‌بیابانی وجود دارد.

— دما و بارش در این سه ناحیه با یکدیگر متفاوت است.

– با توجه به شکل ۱۲ جدول زیر را کامل کنید.

استان	ناحیه	ویژگی‌ها
		الف – پرباران‌ترین ناحیه‌ی آب و هوایی
		ب – سردترین ناحیه‌ی آب و هوایی
		پ – وسیع‌ترین ناحیه‌ی آب و هوایی
		ت – کم‌وسعت‌ترین ناحیه‌ی آب و هوایی

هوایی قرار گرفته است؟

بین پوشش گیاهی و زندگی جانوری یک ناحیه با شرایط آب و هوایی (بارندگی و درجه‌ی حرارت) آن، رابطه‌ی نزدیکی وجود دارد.

به تصاویر زیر نگاه کرده و آن‌ها را با هم مقایسه کنید. سپس بگویید هر عکس متعلق به کدام ناحیه‌ی آب و هوایی است؟

هر کدام از رنگ‌های استفاده شده در نقشه، یکی از انواع آب و هوا را در ایران نشان می‌دهد. بر روی نقشه‌ی تقسیمات کشوری، حدود تقریبی نواحی آب و هوایی و حدود استان‌ها و مراکز آن‌ها نشان داده شده است.

– شما در کدام استان زندگی می‌کنید؟

– استان محل زندگی شما در کدام ناحیه یا نواحی آب و

الف

پ

ب

ناحیه‌ی بیابانی و نیمه‌بیابانی

توجه کنید:

از این پس، مدارسی که در ناحیه‌ی جغرافیایی بیابانی و نیمه‌بیابانی ایران واقع‌اند، مطالب این کتاب را به همان ترتیب که آمده است، مطالعه خواهند کرد اما مدارسی که در نواحی دیگر قرار دارند، ابتدا ناحیه‌ی خود و سپس نواحی دیگر را مطالعه می‌کنند.